

DE STAD VAN DE TOEKOMST KRONIEKEN

KRONIEK #6

PLENAIRE

BIJEEENKOMST 2

VISIEVORMING

29 JUNI 2018

DE EERSTE CONTOUREN VAN EEN VISIE

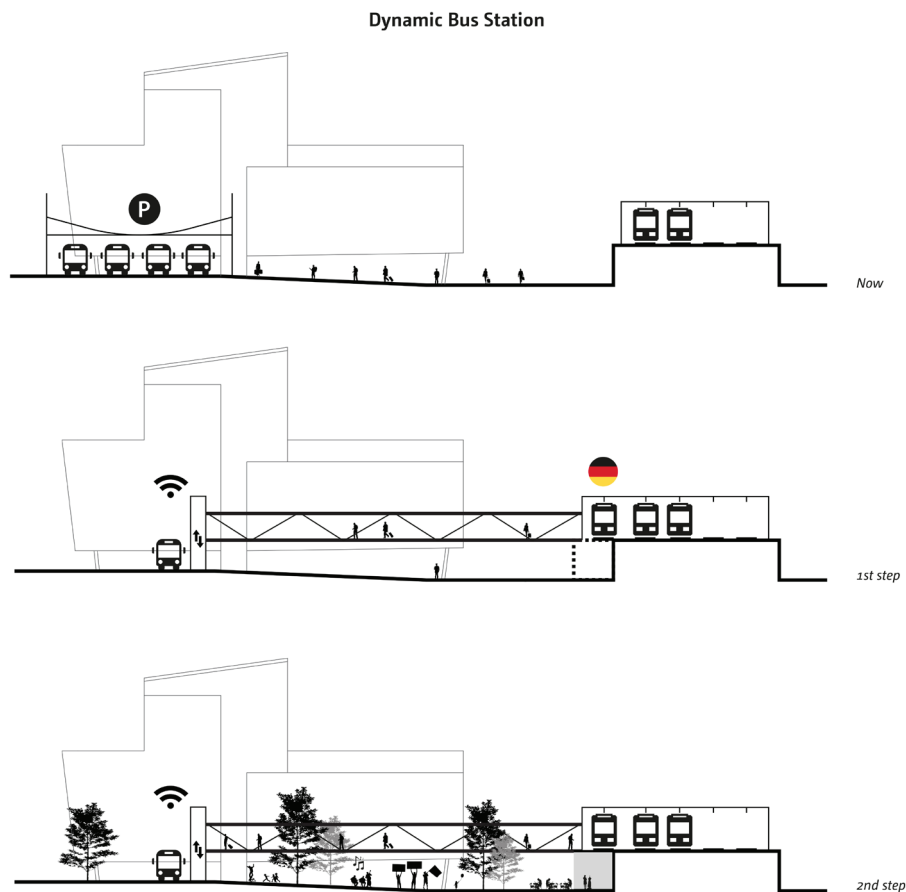
Door Marieke Berkers

Het lijkt wel alsof alle ontwerpteam van ontwerpstudie *De stad van de toekomst* zich het gedachtengoed van de Japanse opruimgoeroe Marie Kondo eigen hebben gemaakt. Nu ze plek zoeken voor onder meer binnenstedelijke waterberging, energiestructuren, nieuwe mobiliteitssystemen en op sommige van de vijf projectlocaties flink veel nieuwe woningen en voorzieningen is het zaak de bestaande ruimte efficiënt te herschikken. Maar, zoals Kondo zegt: 'Wie zijn manier van opruimen wil veranderen moet eerst de manier van denken over opruimen veranderen.' Vertaalt van de schaal van het huis waar Kondo over spreekt naar de schaal van de vierkante kilometer, vraagt dat om een nieuwe manier van (denken over) ruimtelijk ordenen. Het schoonvegen van het maaiveld gaat bijvoorbeeld gepaard met slim dubbelgebruik van ruimte of efficiënt 'ruilverkavelen' van functies. Het verder uitwerken van de opgave en het nadenken over het ruimtebeslag ervan brengt bijvoorbeeld nieuwe gebiedstypologieën of woontypes voort, alsmede een handvol nieuwe methoden, modellen en scenario's.

De tegenstelling van integratie en functiescheiding binnen en tussen de verschillende schalen en systemen lijkt het veelkoppige monster te zijn dat moet worden bestreden om bij het doel van een stad van de toekomst te komen. In deze tweede plenaire bijeenkomst krijgt de transitieopgave na de eerdere analyses steeds duidelijker contouren vanuit het standpunt van ontwerp.

Slim dubbelgebruik

Kondo's opruimmotto luidt: Niet nadenken over wat je weg kunt gooien, maar nadenken wat je juist wilt houden; wat je aan het hart gaat. Positie innemen dus. De ontwerpteam presenteren daarin tijdens deze sessie een eerste stap. De meeste teams zien de dominantie van de auto graag verdwijnen uit de vierkante kilometer die zij bestuderen. De trage mens gaat ze aan het hart en krijgt de ruimte. Vanuit die gedachte transformeert team Urban Arcipelago in Eindhoven met name de knoop vol infrastructuur die hun locatie Fellenoord zo kenmerkt. De ontwerpers bestempelen

Afb. 1: Door de weg van trein naar bussen op te tillen gebruikt team Urban Arcipelago de ruimte dubbel en ontstaat op maaiveldniveau plek voor verblijf, groen en waterberging. Beeld: team Urban Arcipelago

de route tussen trein- en busstation als ruimtevreter zonder kwaliteiten; als enkel een doorgangsroute. Door de weg van trein naar bussen op te tillen gebruiken ze de ruimte dubbel en ontstaat op maaiveldniveau plek voor verblijf, groen en waterberging. De huidige centrale vervoers-*hub* wordt uitgesmeerd over onderling met elkaar verbonden haltes waardoor de infrastructuur minder dominant de ruimte voor zich opeist (Afb. 1).

Radicaal de lucht in

In Den Haag, waar de ruimte ook schaars is vanwege grote kluwen aan infrastructuur, gaan de teams de lucht in. Voor team WAM is die hoogbouw meer dan

een verzameling van gebouwen. Het team voorziet voor de toekomst verticale stedelijke groei met verticale landbouw, supermarkten waarvoor je de lift moet nemen en buurtjes die niet horizontaal, maar verticaal zijn georganiseerd. Op het leeg geveegde opgetilde maaiveld dat de spoorbundel overkapt, ontstaat zo ruimte voor groen en stedelijke interactie. Tegelijkertijd maken de ontwerpers een start in het beantwoorden van vragen als: Hoe maak je sociaal sterke buurtjes in een verticale stad? Hoe maak je natuur-inclusieve gebouwen waarbij de zeewind als airco dient? Of hoe ontwerp je de randen van zo'n verticale stad?

Nieuw begrippenkader

Deze nieuwe, soms radicale wijze van ordenen van onze leefomgeving vraagt ook om een heroverweging van het organiseren van het proces van transitie en van het creëren van draagvlak voor toekomstbeelden. Verschillende teams ontwerpen in dat licht nieuwe methoden en modellen. Zo benoemt team Venhoeven (Rotterdam Alexander) een nieuw begrippenkader dat past bij de ecologische samenleving die het voorstaat. De teamleden reageren daarmee op terminologie van CIAM X die uitgangspunt waren voor de oorspronkelijke opzet van de locatie Rotterdam Alexander. Termen als wijk en stad krijgen een nieuwe lading door

‘Hoe maak je sociaal sterke buurtjes in een verticale stad?’

Wilfried van Winden (WAM architecten)

‘Naast verbeelding is een nieuw begrippenkader nodig om de ecologische samenleving voor je te zien.’

Ton Venhoeven (VenhoevenCS)

te spreken over ‘eilanden’ die samen een stedelijke archipel vormen in de habitat van het metropoollandschap. Met deze nieuwe taal kunnen opgaven beter benoemd worden en daardoor beter geadresseerd. Zo zorg je ervoor dat stakeholders begrijpen dat herschikking nodig is, dat de *mall* met parkeerplaats plek moet maken voor een groen en gevarieerd stadslandschap waar aandacht is voor biodiversiteit, waterhuishou-

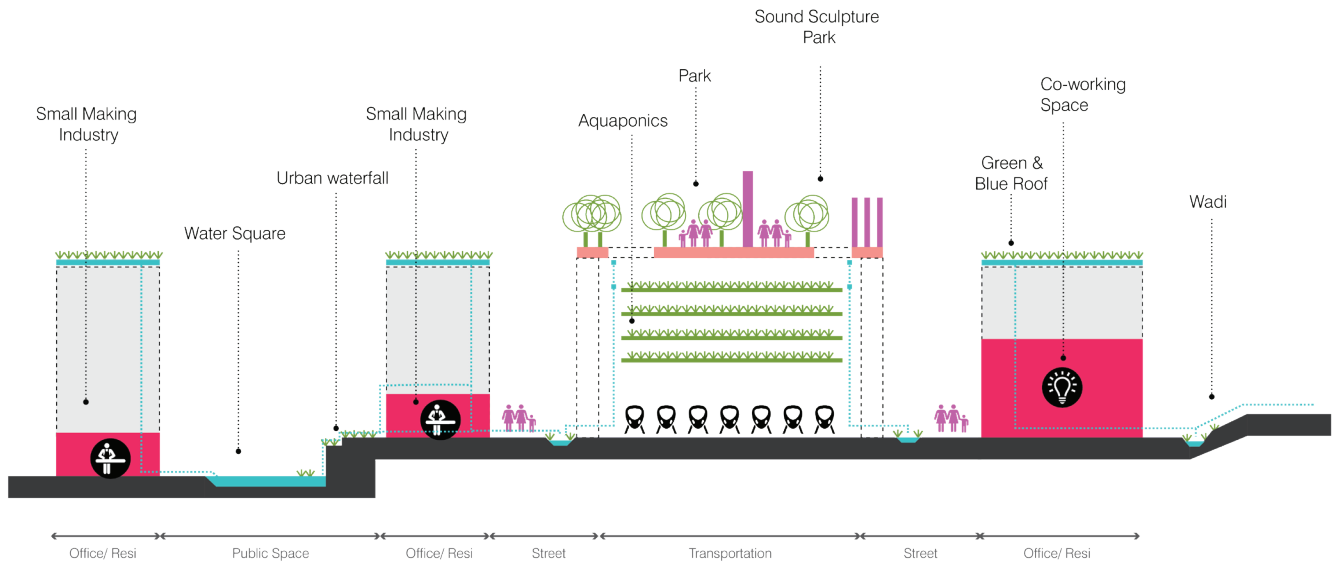
ding en een circulaire, op de buurt gerichte economie.

Collectiviteit

Team Krft draagt voor de locatie Haven-Stad in Amsterdam een nieuwe verdeling van functies aan. In plaats van het gangbare 80% wonen en 20% voorzieningen stelt het 60% wonen, 30% voorzieningen en 10% onbestemde ruimte voor. Die 10% is nodig omdat we de opgaven van de toekomst nog niet precies weten in te vullen. Het begrip collectiviteit wordt gekoppeld aan de factor tijd: *collectiviteit*. Delen van functies en ruimte kan een stuk efficiënter als je de factor tijd in ogenschouw neemt. Dat leidt tot een reeks schema's waarin gebouwen per functie zijn ingedeeld, gekoppeld aan tijd, wat leidt tot een vloeibare invulling van gebouwen. In de legenda van de schema's duikt naast de gangbare termen wonen en werken ook de functie bufferruimte op. Met de kennis dat bijvoorbeeld in de middagen van weekends een groot deel van de gebouwen leeg staat, kun je zoeken naar nieuwe tijdsgebonden invullingen.

Afb. 2: Waterrijk met toegevoegde waarde. Team Flocks komt tot nieuwe inzichten door verleden, heden en toekomst in één beeld samen te brengen. Beeld: team Flocks

Afb. 3: Een voorbeeld voor gebouwen die infrastructuur, voedselproductie en ontmoeting combineren.

Beeld: team UNStudio

Nieuw maatschappijbeeld

Het heroverwegen van het ruimtebeslag gaat onherroepelijk gepaard met het schetsen van een andere wijze waarop we zullen gaan leven. Ontwerpstudie *De stad van de toekomst* vraagt daarmee niet enkel om ruimtelijk inzicht, maar ook om studie van de maatschappij. Dat geldt voor alle teamleden, maar met name voor hen die aan Haven-Stad Amsterdam werken. Hier wonen nog geen mensen en dat nodigt uit tot het maken van maatschappijbeelden. Team INcity (Roy Plevier) werpt in deze visiefase daarom vooral vragen op over onze toekomstige wijze van leven. Hoe gaan we in de toekomst bijvoorbeeld om met digitalisering? Gaan we meer collectief leven of juist individualistischer? En wat zouden deze keuzes ruimtelijk kunnen betekenen? In de vorm van vier verschillende scenario's in schema's verbeeld, schetst het team mogelijke antwoorden op deze vragen. Team Flocks zoekt overtuigingskracht voor haar toekomstbeeld van een 'waterrijk Rotterdam Alexander met toegevoegde waarde' in krachtige manieren van verbeelden (Afb. 2). Het samenbrengen van verleden, heden en toekomst in één beeld stimuleert het team, maar ook de lezer van de beelden, tot het komen tot

‘Ontwerpstudie De stad van de toekomst leidt tot het ontwerp van nieuwe legenda’s in onze plankaarten.’

Erik Pasveer

nieuwe inzichten. Het maken van dit type beelden wordt daarmee een belangrijk onderdeel van het ontwerpproces.

Nieuwe legenda

Het heroverwegen van onze gangbare wijze van ruimtelijke ordening en inrichting van de ruimte doet Erik Pasveer, hoofd stedenbouw en planologie van de gemeente Den Haag, opmerken dat met ontwerpstudie *De stad van de toekomst* hele nieuwe legenda's ontstaan. Zo biedt de socio-technische stad van team

UNStudio (Den Haag) onder meer het volgende programma: 'gateways', 'contact points' en 'interactions', een stedelijke waterval, waterpleinen en 'infrabuildings' (een hybride van infrastructuur en gebouw), die als landmarks van het Central Innovation District over de sporen heen staan (Afb. 3). Voorbeelden zijn een binnen-stedelijke geothermische fabriek bovenop een geo-thermische bron die precies in het plangebied ligt en een biopolis waar grijs water wordt gezuiverd en waar zowel agricultuur als stedelijke ontmoeting een plek krijgen. Al deze programmaonderdelen vragen om nadere uitwerking en zijn stuk voor stuk ontwerp-opgaven die voor innovatie in zowel stedenbouw, architectuur en maatschappijbeeld kunnen zorgen.

iets wat de directeur Nationale Omgevingsvisie Emiel Reiding aangeeft graag te zien. Maar ze brengen ook een scala aan nieuwe opgaven aan het licht. Zo leidt studie naar maximale dubbelbenutting van ruimte tot het kritisch bevragen van bestaande woningtypen en vraagt ontwerpend onderzoek naar verticale steden om uitwerking van de opgave van natuur-inclusief ontwerpen. Uitwerking van dit soort opgaven kan leiden tot typologieën die ook elders inzetbaar zijn. Daarnaast helpt deze onderzoeksexercitie beleidsmakers, bestuurders en andere stakeholders op transitielocaties in het kiezen van richting. Of zoals het motto van Kondo luidt: 'Overpeins wat waardevol is, in plaats van bedenken wat je weg kunt gooien.'

Keuzes maken

Met het schetsen van de contouren van visies wordt de waarde van de studie *De stad van de toekomst* steeds meer duidelijk. De visies maken niet alleen de verbeelding van de stad van de toekomst scherper -

De tweede plenaire bijeenkomst vond plaats op 29 juni 2018, op de TU Delft, faculteit Werktuigbouwkunde.

Ook studenten van de faculteit Bouwkunde, TU Delft en het Libanon-Technasium uit Rotterdam presenteerden tijdens deze sessie hun visies en ontwerpen op basis van posters als afsluiting van hun respectievelijke vakken en deelname aan de studie.

Presentaties van 5 ontwerplocaties

1. Amsterdam – presentaties team Roy Plevier en team Krft
2. Rotterdam – presentaties team VenhoevenCS en team Flocks
3. Utrecht – presentaties team BASTA en team Stadsvrijheid

4. Den Haag – presentaties team WAM en team UNStudio
5. Eindhoven – presentaties team Triangel en team Urban Arcipelago

Reflectiepanel

Pieter Klomp, hoofd Ruimte en Duurzaamheid, gemeente Amsterdam,
Erik Pasveer, hoofd stedenbouw en planologie, gemeente Den Haag,
Emiel Reiding, directeur Nationale Omgevingsvisie, ministerie van BZK,
Ronald Rijnen, programmamanager Brainport City, gemeente Eindhoven,
Peter Steijn, themadirecteur gezond stedelijk leven, gemeente Utrecht,
Willem Sulsters, directeur gebiedskwaliteit en vastgoed, gemeente Rotterdam

Organisatie van de bijeenkomst

Anastasia Chranioti, Vereniging Deltametropool

Projectleiding

Jutta Hinterleitner, BNA Onderzoek

Meer weten over De stad van de toekomst? www.bna-onderzoek.nl

BNA ONDERZOEK

Praktijklab voor slimme ruimtelijke ideeën

